

LATVIJAS ZINĀTŅU AKADEMIJA · LATVIAN ACADEMY OF SCIENCES

Rīgā

2021.gada 4. jūnijā Nr. 1.1.- 5/66
Uz 2021.gada 27.maija Nr. 4-28e/21/2019

Valsts prezidentam Egilam Levitam
info@president.lv

Izglītības un zinātnes ministrei
Anitai Muižniecei
anita.muizniece@izm.gov.lv

Kultūras ministram
Naurim Puntulim
Nauris.Puntulis@km.gov.lv

Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijai
izglitibas.kulturas.komisija@saeima.lv

**Latvijas Zinātņu akadēmijas atzinums par
valsts pētījuma programmas “Letonika 2” konceptuālo ietvaru**

Latvijas Zinātņu akadēmija (turpmāk – LZA) ir saņēmusi Izglītības un zinātnes ministrijas (turpmāk – IZM) 2021. gada 27. maija paziņojumu Nr. 4-28e/21/2019 Par valsts pētījuma programmas “Letonika 2” konceptuālo ietvaru, kurā lūgts izskatīt programmas konceptuālo ietvaru un sniegt viedokli ministrijai par to.

Izvērtējot valsts pētījuma programmas (turpmāk VPP) “Letonika 2” konceptuālo ietvaru, LZA formulēja ieteikumus, atbilstoši 2021–2027.g. perioda Latvijas valsts stratēģiskajiem dokumentiem. Tai pat laikā jāuzsver, ka apzinoties, ka tiek plānota VPP Kultūras ministrijas pārraudzībā ar akcentu uz mantojuma pieredzes

izpēti, no atsūtītā materiāla nav iespējams pilnvērtīgi izvērtēt paredzamo pētījumu jomas, un sniegt papildinājumus/precizējumus konceptuālajam ietvaram.

VPP nosaukums “Letonika – 2” norāda uz pēctecību ar 2006. gadā uzsākto VPP “Letonika”, kuras idejas autori paredzēja pētījumus par latviešu valodu, Latvijas iekļaujošas sabiedrības veidošanu un valsts attīstības problēmām, tai skaitā demogrāfijas un migrācijas procesu uzlabošanu un sociālās nevienlīdzības mazināšanu, Latvijas vēsturi, arheoloģiju, etnogrāfiju, valodniecību, literatūru un mākslu, folkloru, kultūru, ideju vēsturi, sabiedrisko domu, kā arī starpdisciplinārus pētījumus, lai attīstītu humanitāro zinātņu jomas. Līdzīgi tas formulēts arī 2005. gada Ministru kabineta rīkojumā Nr.446.

LZA atzīst, ka nepieciešami pētījumi humanitāro, sociālo zinātņu un starpdisciplinārās jomās par Latviju, latviešiem, nacionālo identitāti, latviešu valodu, sabiedrības un valsts attīstības problēmām, kurus var apkopot VPP “Letonika 2”.

VPP numurēšana ar ciparu – 2 – izsauc zināmas šaubas par nosaukuma precizitāti, tāpēc ierosinām tās nosaukumu pārveidot šādi “*Letonika eiropiskas sabiedrības attīstībai*”.

VPP misija ir mobilizēt Latvijas intelektuālos resursus Latvijas sabiedrībai prioritāru uzdevumu sistēmiskai risināšanai. Atšķirībā no fundamentālo un lietišķo pētījumu projektiem (turpmāk – FLPP), kas vairāk fokusējas uz aktuālu problēmu risināšanu atsevišķos, savstarpēji nesaistītos pētniecības projektos, VPP tvērumam jābūt daudz plašākam, nepieļaujot pētījumu pēctecības pārrāvumu un pētnieku ataudzi zinātnes nozarēs un apakšnozarēs. Tādēļ VPP ir vienīgais instruments, ar kuru iespējams nodrošināt kompleksu fundamentālu pētījumu veikšanu, kas, iespējams, ne vienmēr ir saistīti ar ātru atbildes sniegšanu uz aktuāliem jautājumiem, bet nodrošina fundamentālu teorētisku pamatu gan specializētu pētījumu veikšanai FLPP ietvaros, gan valsts politikas pamatnostādņu veidošanai.

LZA atbalsta IZM plānus par 6 200 000 eiro piešķirumu fundamentālai pētniecībai augstākajā zinātniskajā līmenī no 2021. gada beigām līdz 2024. gadam, iesaistot visus ar Letonikas pētniecību saistīto nozaru pārstāvjus un akcentējot jaunu pieteikumu balstīšanu uz jau esošajām iestrādēm kopš 2005. gada VPP “Letonikas”, lai novērstu pētniecības īslaicīgu projektu dominēšanu un stiprinātu ilgspējību.

Tomēr, pašlaik šķiet, ka pastāv disproporcija starp zinātņu nozarēm, ko tradicionāli ietilpinām letonikā. Nav skaidrs, vai, piemēram, programmas ietvaros tiktu atbalstīti pētījumi literatūrzinātnē, folkloristikā, mākslas zinātnē u.tml. Teorētiski

ir iespējams arī norādīt tikai pētāmo problēmu loku, kas veicinātu starpdisciplināritāti, tomēr tas pārāk paplašinātu letonikas robežas, neļaujot koncentrēt pētījumus tiešām būtiskos virzienos, kuru uzturēšana nevar tikt finansēta no cita avota. Nekur nav uzsvērti arī latviešu valodas valstiskā loma.

Izvērtējot piedāvātā konceptuālā ietvara saturu, kas otrajā variantā neoficiāli saņemts no IZM, atzīmējam, ka tajā iztrūkst Latvijas būtiskākajā stratēģiskajā dokumentā “Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2021.-2027. gadam” (turpmāk – NAP) noteiktās sadaļas: “Saliedētība” izvērsuma, NAP 396. punkts, kas nosaka, ka pētījumi jāveic par *psiholoģisko, kultūras, teritoriālo piederību, kopīgo izpratni par vēsturi, politisko saikni ar valsti un sabiedrību*. Tādēļ konceptuālajā ziņojumā jāizvērs punkts par paplašinātu vēstures pētniecību, ieskaitot ideju vēsturi, politiskās, reliģiskās un filosofiskās domas vēsturi, sabiedrisko kustību vēsturi, vērtību un ideoloģiju tapšanas un ideoloģiju dekonstrukcijas vēsturi, kā arī reģionālo vēsturi, kas nozīmīga reģionālās reformas īstenošanā.

Papildinājums, kas radies 01.06.2021. datētajā variantā par *Augstākās padomes nozīmes pētniecību*, izdalās dokumentā, tas acīmredzami ir pārāk šaurs pētniecības objekts, turklāt nenorādot, kuru periodu ieteicams pētīt, rodas priekšstats, ka paredzēts speciāli pētīt okupācijas laika Latvijas PSR AP, kura darbojās laikā no 1944. – 1990. gadam. Uzskatām, ka nozīmīgi būtu izcelt tieši Satversmes un Saeimas darba pētniecību, pievērsties Satversmē noteikto konstitucionālo vērtību izpratnei un valstiskās piederības apzināšanos, piemēram, nenoniecinošas Saeimas pozitīvās lomas pētniecību, iesaistot VPP arī procesos zinātne-sabiedrībai un sekmējot patriotisma un valstsgribas audzināšanu. Projekta periodā turklāt iekrīt nozīmīgi Latvijas valstiskumam datumi, jo 2022. gadā Satversmei un tajā noteiktajai valsts iekārtai aprit 100 gadi.

Pandēmijas apstākļos un laikā pēc pandēmijas sabiedrībā ir svarīga pētniecība par manipulācijas riskiem: cilvēku ļaušanos stereotipu varai, māņiem un aizspriedumiem. Humanitārajām un sociālajām zinātnēm Letonikā ir jāveicina NAP 397. punkta izpilde, lai tiktu stiprināta informatīvā telpa, novērsta dezinformācija un uzlabota medijpratība. Šis uzdevums jāpievieno punktam 6.2. kā būtisks papildinājums, kur risinājumus var sniegt vēstures, psiholoģijas, filosofijas, medijpratības u.c. pētnieki.

Ņemot vērā valdības izvirzīto reindustrializācijas programmu, kuras mērķis ir būtiski stiprināt un veicināt eksportspējīgo uzņēmumu attīstību, aicinām izanalizēt šī

mērķa sociāli ekonomiskā mantojuma aspektus, sasaistot ar iekļaujošas un inovatīvas eiropeiskās sabiedrības attīstību.

Tas pilnībā attiecas arī uz NAP2027 “Telpiskās attīstības perspektīva” aspektiem, jo telpiskais skatījums ir sistēma, kuru veido gan dabas vide, gan sociālā vide, gan arī ekonomiskā vide un tikai šo sistēmas elementu mijiedarbība izvērstas — kvantitatīvas un kvalitatīvas cilvēku rīcības rezultātā nodrošina labklājību telpā un šīs labklājības telpas ilgtspējīgu pastāvēšanu.

Ņemot vērā iepriekšminēto, mēs lūdzam tikšanos ar Izglītības ministru un Kultūras ministru personīgi. Uzskatām, ka pienācis laiks pārrunāt jautājumu par Letonikas projektu visaugstākajā līmenī. Šī konceptuālā diskusija par paredzēto Letonikas projektu varētu notikt Saeimā, jo šis ir jautājums par Latvijas attīstībai un nākotnei svarīgu valsts pasūtījumu zinātniekiem un parlamentāra kontrole par tā saturu ir vēlama.

Pašreizējā brīdī izskatās, ka ierēdniecības pašgaitā veiktās darbības nevis sekmē, bet drīzāk kavē zinātnes attīstību. Ticam, ka pārrunājot neskaidrības, mēs visi kopā spēsim panākt vislabāko Latvijas izaugsmei un nācijas uzplaukumam.

Ar cieņu,

Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidents Ivars Kalviņš (prombūtnē)

Latvijas Zinātņu akadēmijas viceprezidents Ojārs Spārītis

DOKUMENTS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR
LAIKA ZĪMOGU